

Damian Szacawa

Rada Państw Morza Bałtyckiego: współpraca regionalna w okresie inwazji Rosji na Ukrainę

Spotkanie ministrów spraw zagranicznych państw regionu Morza Bałtyckiego (RMB) w Wismarze w dniach 1-2 czerwca 2023 r. kończy roczny okres przewodnictwa Niemiec w Radzie Państw Morza Bałtyckiego (RPMB). Cała prezydencja była zdeterminowana agresją Rosji na Ukrainę i konsekwencjami wojny rosyjsko-ukraińskiej dla regionu. Tocząca się obecnie dyskusja na temat przyszłości RMB skupia się wokół nowego podejścia do bezpieczeństwa regionalnego oraz redefinicji współpracy regionalnej.

Prezydencja Niemiec w RPMB. Niemcy objęły prezydencję w RPMB 1 lipca 2022 r. Priorytety przewodnictwa zostały zasygnalizowane w maju 2022 r. przez minister spraw zagranicznych Annalene Baerbock podczas spotkania ministerialnego w Kristiansand (Norwegia). Objęły one zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego, współpracę młodzieży oraz intensyfikację działań na rzecz rozwiązania problemu amunicji i broni chemicznej zatopionej na dnie Morza Bałtyckiego po zakończeniu II wojny światowej ([„Komentarze IEŚ”, nr 616](#)).

Podczas spotkania w Wismarze ministrowie skupili się na podsumowaniu prezydencji Niemiec. Po pierwsze, uznano, że w RMB to morska energetyka wiatrowa (MEW) ma największy potencjał, by stać się głównym źródłem energii odnawialnej. Zorganizowane na początku maja 2023 r. Bałtyckie Forum Morskiej Energii Wiatrowej zakończyło się podpisaniem deklaracji berlińskiej w sprawie MEW, w której podkreślono jej znaczny potencjał, sięgający 93 GW mocy dla całego RMB (zob. więcej [„Komentarze IEŚ”, nr 314](#)). Zgodnie z uzgodnionymi 19 stycznia 2023 r. niewiążącymi celami, morskie farmy wiatrowe na Morzu Bałtyckim mają osiągnąć moc 22,5 GW do 2030 r., 34,6 GW do 2040 r. i 46,8 GW do 2050 r. Obecne uzgodnienia nawiązują wprost do deklaracji z Marienburga, podpisanej 30 sierpnia 2022 r. przez szefów rządów państw RMB w trakcie szczytu poświęconego bezpieczeństwu energetycznemu RMB. W świetle wypowiedzi przedstawicieli państw RMB to źródło energii ma służyć jak najszybszemu wyeliminowaniu zależności od paliw kopalnych importowanych z Rosji, obniżeniu cen energii elektrycznej, a jednocześnie powinno wspomóc państwa regionu w walce ze zmianą klimatu i w osiągnięciu neutralności klimatycznej do 2050 r. Rozwój MEW wymaga jednak wzmocnienia instrumentów finansowych i wysiłków dyplomatycznych oraz szerszej współpracy i koordynacji działań służących ochronie krytycznej infrastruktury energetycznej na Morzu Bałtyckim.

Po drugie, istotnym elementem dyskusji pomiędzy ministrami spraw zagranicznych było rozwijanie odporności społeczeństw w RMB, dzięki czemu ma wzrosnąć zdolność społeczeństw państw RPMB do przeciwstawienia się działaniom destrukcyjnym oraz wychodzenia z kryzysów/wstrząsów (zob. więcej: [„Komentarze IEŚ”, nr 824](#)). Służyć temu ma m.in. wzmocnienie gotowości cywilnej, przeciwdziałanie dezinformacji i fałszywym narracjom oraz ochrona i zwiększanie odporności infrastruktury krytycznej. Szczególne znaczenie dla skuteczności tych działań w przyszłości ma zaangażowanie młodzieży, co wspomagać ma Forum Młodzieży Regionu Morza Bałtyckiego (BSRYF), uruchomione w styczniu 2023 r.

Konsekwencje inwazji Rosji na Ukrainę dla współpracy regionalnej. Ministrowie zebrani w Wismarze byli przekonani co do tego, że agresja Rosji będzie miała długotrwałe konsekwencje dla RMB, zwłaszcza w obszarze bezpieczeństwa. Po raz pierwszy w deklaracji końcowej znalazło się wiele bezpośrednich odniesień do zagrożeń bezpieczeństwa, wynikających m.in. z powtarzających się agresywnych i prowokacyjnych działań marynarki wojennej i floty powietrznej Rosji. W dotychczasowej, przeszło 30-letniej historii tej organizacji Rada zwyczajowo unikała tematów związanych z bezpieczeństwem militarnym (zob. więcej [„Komentarze IEŚ”, nr 53](#)). Oznacza to, że inwazja Rosji na Ukrainę będzie miała długotrwałe konsekwencje dla RMB, związane m.in. z postępującą zmianą

percepcji zagrożeń oraz „natoizacja” regionu, rozumianą jako zwiększanie obecności sił sojuszniczych NATO ([„Komentarze IEŚ”, nr 649](#)).

Państwa należące do RPMB zamierzają kontynuować udzielanie Ukrainie szerokiego wsparcia oraz utrzymanie sankcji wobec Rosji. Z badań Instytutu Gospodarki Światowej w Kilonii wynika, że w okresie pierwszego roku wojny państwa RMB udzieliły Ukrainie łącznie 17,7 mld euro wsparcia, a Łotwa, Estonia, Litwa, Norwegia i Polska znajdowały się w pierwszej piątce państw pod względem wsparcia mierzonego jako część ich PKB. Uwzględniając nowe pakiety wsparcia i przyjęte długoterminowe plany Norwegii ([„Komentarze IEŚ”, nr 804](#)), Danii ([„Komentarze IEŚ”, nr 852](#)), Finlandii ([„Komentarze IEŚ”, nr 814](#)) i pozostałych państw RMB, łączna wartość dwustronnej pomocy militarnej, humanitarnej i finansowej wynosi blisko 30 mld euro. Z kolei według danych Eurostatu liczba osób, które uciekły z Ukrainy i zostały objęte systemem ochrony tymczasowej w państwach RMB, na koniec kwietnia 2023 r. wynosiła blisko 2,4 mln (ponad 60% wszystkich uciekinierów objętych tym systemem), spośród których najwięcej uchodźców znalazło opiekę w Niemczech i Polsce. Ponadto w przypadku Polski oraz państw bałtyckich wskaźnik ukazujący liczbę udzielonych zgód na 1000 mieszkańców przekroczył 20 (przy średniej dla UE/EFTA na poziomie 8,9), co obrazuje skalę solidarności mieszkańców tych państw.

Przyszłość RMB: procesy 2R (*rethinking & redefining*). Inwazja Rosji na Ukrainę jest punktem zwrotnym nie tylko dla Ukrainy i Europy Wschodniej, ale także dla całego RMB, który stał się regionem przyfrontowym. Zapoczątkowane procesy polityczne i społeczne prowadzą do dwóch tendencji. Po pierwsze, do ponownego przemyślenia kwestii bezpieczeństwa regionalnego (*rethinking security*). Wprawdzie nieznane są jeszcze ustalenia szczytu NATO w Wilnie, jednak obecne działania państw zmierzają do wzmocnienia bezpieczeństwa RMB poprzez zwiększenie możliwości obrony terytorium państw członkowskich NATO przez siły sojusznicze. Oznacza to, że temat bezpieczeństwa militarnego i postrzegania polityki Rosji jako bezpośredniego zagrożenia stał się dominujący w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa wszystkich państw regionu. Jest to szczególnie istotne w przypadku części państw nordyckich i Niemiec, ponieważ państwa bałtyckie i Polska ostrzegały przed konsekwencjami imperialnej polityki Rosji już od 2008 r.

Po drugie, do przededefiniowania współpracy regionalnej (*redefining regional cooperation*), co wynika z braku stabilności, przewidywalności i zaufania wobec Rosji. Długofalowo znacząco utrudni to działania nawet w tych płaszczyznach, w których zaangażowanie wszystkich państw RMB (w tym i Rosji) jest niezbędne do realizacji wyznaczonych celów, dotyczących np. ochrony środowiska morskiego Morza Bałtyckiego, jego bioróżnorodności czy skuteczności wspólnych operacji S&R (zob. więcej [„Prace IEŚ”, nr 12/2022](#)). Przekłada się to na agendę spotkań regionalnych i działania podejmowane przez główne organizacje regionalne – RPMB i Komisję Helsińską (HELCOM). Rosja została zawieszona na początku marca 2022 r. w RPMB i Konferencji Parlamentarnej Morza Bałtyckiego, a 17 maja 2022 r. podjęła decyzję o wycofaniu się z obu struktur (zob. więcej: [„Komentarze IEŚ”, nr 561](#)). Natomiast w HELCOM od marca 2022 r. trwa tzw. „przerwa strategiczna”, co oznacza brak organizacji oficjalnych spotkań stron konwencji helsińskiej. Rosja pozostaje jednak stroną konwencji, a HELCOM podejmuje działania w zakresie monitorowania stanu środowiska Bałtyku (tzw. holistyczna ocena Morza Bałtyckiego: HOLAS III) i wdrażania zaktualizowanego w 2021 r. bałtyckiego planu działania: BSAP 2021 (zob. więcej: [„Komentarze IEŚ”, nr 286](#)).

Wnioski

- Zmiany zachodzące w RMB są powolne, ale zmierzają do ewolucji tożsamości regionalnej i zmiany polityki państw wobec Rosji. Obejmują one proces *Zeitenwende* w Niemczech, świadczący o konfrontacji z wieloletnią praktyką „Rosja przede wszystkim”, starania Finlandii (zakończone 4 kwietnia 2023 r.) i Szwecji (w trakcie) o członkostwo w NATO oraz zmianę podejścia Danii wobec integracji w dziedzinie polityki bezpieczeństwa i obrony UE. Ponadto zbiorowe wspomnienia traum z okresu II wojny światowej stały się ważnymi argumentami za prowadzeniem stanowczej polityki wobec Rosji w Finlandii, państwach bałtyckich i Polsce.
- RPMB pozostaje istotnym aktorem ułatwiającym realizację w RMB zobowiązań globalnych (celów zrównoważonego rozwoju ONZ i paryskich celów klimatycznych) oraz koordynację działań struktur

regionalnych – Komisji Helsińskiej (HELCOM) i komitetu VASAB (Wizje i Strategie wokół Morza Bałtyckiego). Wspólnie uczestniczą one w wielopoziomym zarządzaniu procesami w regionie, a RPMB umożliwia prowadzenie dialogu politycznego w kwestiach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania oraz funkcjonuje jako instrument praktycznej współpracy.

- Należy jednak podjąć znacznie bardziej zdecydowane kroki w zakresie rozwiązania problemu broni konwencjonalnej i chemicznej zatopionej po II wojnie światowej na dnie Morza Bałtyckiego (zob. więcej [„Komentarze IEŚ”, nr 343](#)). Wielodyscyplinarny, międzysektorowy i makroregionalny dialog oraz wymiana doświadczeń krajowych, jakkolwiek stanowią ważny element procesu decyzyjnego, nie mogą prowadzić do opóźnień w podjęciu stosownych decyzji politycznych, poszukiwaniu finansowania oraz rozpoczęciu wydobycia i utylizacji zatopionej broni.